

สุนทรียภาพแห่งชีวิต : คุณค่าทางวิจิตรศิลป์*

рінฤทัย สัจจพันธุ์
ภาคีสมาชิก สำนักศิลปกรรม
ราชบัณฑิตยสถาน

บทคัดย่อ

วรรณคดีเป็นศิลปะแขนงหนึ่งในวิจิตรศิลป์ โดยมีภาษาเป็นวัสดุในการสื่อสุนทรียภาพทางศิลปะ วรรณคดีสร้างสุนทรียภาพแห่งชีวิตด้วยคุณสมบัติอย่างน้อย ๓ ประการ คือ สุนทรียภาพทางภาษา สุนทรียภาพด้านฉันทลักษณ์ จังหวะ ลีลา และสุนทรียภาพด้านปัญญา วรรณคดีจึงเป็นศิลปะอันวิจิตร เป็นสิ่งจรรโลงใจ ให้ความสุขล้ำลึก และในขณะเดียวกันเป็นบ่อเกิดแห่งพลังปัญญาที่ทำให้เกิดความรู้ ความรอบรู้ เกิดความเข้าใจโลกและชีวิต

คำสำคัญ : วิจิตรศิลป์, วรรณคดี, สุนทรียภาพ

วรรณศิลป์เป็นหนึ่งในวิจิตรศิลป์

สำนักศิลปกรรม ราชบัณฑิตยสถาน ได้แยกประเภทศิลปกรรมเป็น ๓ ประเภท คือ วรรณศิลป์ สถาปัตยกรรม และวิจิตรศิลป์ แต่คำว่า วิจิตรศิลป์ ก็เป็นคำที่มีความหมายกว้าง และแต่เดิมหมายรวมเอาวรรณศิลป์เข้าไว้ด้วย

ศาสตราจารย์ พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงกล่าวไว้ในพระนิพนธ์เรื่อง “วรรณคดีและภาษาศาสตร์” ว่า

“ผู้แต่งกวีนิพนธ์ไม่ว่าในประเทศใด มีความมุ่งหมายที่จะสร้างสรรค์ความงามขึ้นด้วยตัวอักษรหรือตัวหนังสือ ใน

ฐานที่เป็นการสร้างสรรค์ความงามหรือสุนทรียภาพ กวีนิพนธ์หรือวรรณคดีบริสุทธิ์จึงเป็นวิจิตรศิลป์อย่างหนึ่ง และข้อที่วรรณคดีแตกต่างจากวิจิตรศิลป์อย่างอื่นก็ด้วยวรรณคดีเป็นการสร้างสรรค์ความงามขึ้นด้วยอุปกรณ์อย่างอื่น เช่น วิจิตรศิลป์หรือศิลปการวาดเขียนระบายภาพก็อาศัยสีและเครื่องมือประกอบการวาดเขียน นาฏศิลป์หรือศิลป์ในการแต่งบทละครและแสดงละคร ก็เป็นการสร้างสรรค์ความงามแต่อาศัยอุปกรณ์อย่างอื่น เช่น อาศัยนาฏกรรม (action) ซึ่งหมายถึงการลำดับเหตุการณ์ให้คลี่คลายไปภายในกรอบของ

การแสดงละครซึ่งมีเวทีและตัวละคร เป็นเครื่องจำกัด ดุริยางค์ศิลป์หรือศิลป์ในการดนตรีก็เป็นการสร้างสรรค์ความงามแต่อาศัยเสียงเป็นอุปกรณ์ ปฏิมากรรมศิลป์หรือศิลป์ในการสลักรูปก็เป็นการสร้างสรรค์ความงามแต่อาศัยวัตถุ เช่น หิน ดิน โลหะ เป็นอุปกรณ์ในการสลัก” (พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, ๒๕๑๘ : ๗๑-๒)

พระยาอนุমানราชชน กล่าวไว้ในหนังสือ การศึกษาวรรณคดีแห่งวรรณศิลป์ว่า ศิลปะเพื่อความบันเทิงมี ๕ ประเภท คือ สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม ดุริยางค์ศิลป์

* อภิปรายทางวิชาการเนื่องในโอกาสที่ราชบัณฑิตยสถานสถาปนาครบ ๑๐ ปี ณ โรงแรมเดอะทวิน ทาวเวอร์ กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๗

และวรรณคดี ศิลปะทั้ง ๕ ประเภทนี้เรียกรวมกันว่า Fine Arts ซึ่งแต่เดิมภาษาไทยใช้ว่า *ประณีตศิลป์* แต่คำประณีต หมายถึง ดียิ่ง ละเอียด อันเป็นไปทางทางฝีมือและเทคนิค ไม่ได้เกี่ยวกับเรื่องอารมณ์โดยตรง ภายหลังจึงเปลี่ยนเป็นใช้ว่า *วิจิตรศิลป์* ซึ่งก็ไม่สู้ตรงนัก เพราะ วิจิตร แปลว่า งดงาม แปลก น่าพิศวง เท่านั้น นอกจากนี้ยังเห็นว่านาฏศิลป์เป็นวิจิตรศิลป์โดยแท้ด้วยอีกอย่างหนึ่ง แต่ที่ไม่แยกไว้เป็นเอกเทศ ก็เพราะนาฏศิลป์เป็นส่วนหนึ่งของวรรณคดีและดุริยางคศิลป์ คือต้องมีเรื่องแต่งขึ้น ถ้าเรื่องนั้นมีดนตรีประกอบ ก็ต้องมีเรื่องแต่งดนตรีด้วย (พระยาอนุমানราชธนะ, ๒๕๐๗ : ๒๙, ๓๐)

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒ ให้คำจำกัดความคำว่า วิจิตรศิลป์ ว่า *ศิลปะที่มุ่งแสดงในด้านคุณภาพของความงามมากกว่าประโยชน์ใช้สอย*

ด้วยเหตุผลดังกล่าว การนำเอาเรื่องของวรรณศิลป์มากล่าวรวมกับวิจิตรศิลป์แขนงอื่น ๆ ได้แก่ ดนตรี นาฏศิลป์ และทัศนศิลป์ จึงเป็นเรื่องที่อยู่ในกรอบเดียวกันคือเป็นงานศิลปะ-กรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นด้วยความประณีตมุ่งให้เกิดความงดงาม ความไพเราะ เป็นความพึงใจของผู้สร้าง และเป็นความพอใจของผู้เสพที่ได้สัมผัสกับสิ่งซึ่งเราให้เกิดอารมณ์ละเอียดอ่อนซับซ้อนและลุ่มลึก

สุนทรียภาพที่เกิดจากภาษา

ศิลปะแขนงต่าง ๆ ย่อมมีวัตถุประสงค์เฉพาะตัวที่ใช้ในการสื่อสารความเป็นสุนทรียทัศนศิลป์ใช้เส้น สี แสงเงา สถาปัตยกรรม ใช้รูปทรงและพื้นที่ ดุริยางคศิลป์ใช้เสียง จังหวะ นาฏศิลป์ใช้สื่อผสมทั้งลีลา ท่าทาง เสียง จังหวะ ภาษา สิ่งที่มองเห็น เช่น ฉาก เสื้อผ้า เป็นต้น ส่วนวรรณศิลป์ใช้ภาษาเป็นวัสดุในการสื่อสารอารมณ์และความคิด

ภาษาวรรณคดีเป็นภาษาที่ใช้ในการสื่อสารในชีวิตประจำวันส่วนหนึ่งและเป็นภาษาที่กวีหรือนักประพันธ์พลิกแพลงภาษาปรกติให้เป็นภาษาที่มีความหมายพิเศษ เพื่อให้กระทบอารมณ์หรือเพื่อให้เห็นภาพหรือเพื่อกระตุ้นให้เกิดความคิดลึกซึ้ง อย่างใดอย่างหนึ่งหรือทุก ๆ อย่างที่กล่าวมาแล้ว การสร้างภาษาวรรณคดีให้มีลักษณะพิเศษเช่นนี้เป็นการสร้างสุนทรียภาพและสุนทรียรสแก่ผู้เสพวรรณคดีนั่นเอง

การสร้างสุนทรียภาพด้วยภาษาสามารถทำได้หลากหลาย กวีผู้สร้างมีความรอบรู้และความตระหนักในอัตลักษณ์และอัจฉริยภาพของภาษา จึงสามารถปรุงแต่งภาษาได้ตามความต้องการ ทำให้เกิดเสียงไพเราะและความหมายลึกซึ้ง อย่างเช่น การซ้ำคำในตัวอย่างจาก **เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน** ดังนี้

สงสารตัวสงสารผัวสงสารบ้าน
สงสารสวนหวนหอมสุมาลัย
ขุนแผนแสนโคกสงสารน้อง
แต่แลแลลับไปในไพรวัน

สงสารท่านมารดาน้ำตาไหล
สงสารทั้งข้าไทสงสารกัน
สงสารห้องฟูกหมอนที่นอนนั้น
หันหับห้องร้องไห้ในที่นอน

เป็นตอนที่ลาวทองสั่งลา เมื่อพระพันวษาทรงพระพิโรธที่ขุนแผนหนีเวร จึงมีรับสั่งให้นำตัวลาวทองไปกักขังในวัง จะเห็นได้ว่ากวีใช้คำว่า “สงสาร” ซ้ำหลายครั้งเพื่อย้ำความ ทั้งสงสารบุคคลใกล้ชิด และสงสารข้าวของสิ่ง

ไม่มีชีวิต แต่ทำให้ได้รู้ว่าเป็นสิ่งใช้สอยในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นห้องหับที่นอนหมอนฟูก ไปจนถึงหมาก รากไม้ในสวน กวีย้ำคำจนทำให้ผู้อ่านผู้ฟังเสภาเกิดความรู้สึกสงสารตัวละครไปด้วย นอกจากเล่นซ้ำคำแล้ว วรรค

สุดท้ายของข้อความตอนนี้ก็น่าสนใจ ที่เป็นการใช้ภาษาอย่างกระชับ เก็บความได้ครบในวรรคเดียว มองเห็นภาพนางลาวทองหันหลังหับประตูห้องแล้วไปนอนร้องไห้ในที่นอนด้วยความอาดูรอย่างที่สุด

การใช้ภาษาที่กระชับชัด แสดงอัจฉริยภาพของภาษาไทยเช่นนี้ ในบทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนมีอย่างแพรวพราว
ดังจะขอยกตัวอย่างอีกบทหนึ่ง

อดข้าวดอกกะเจ้าชีวิตวาย

นางก้มอยู่กับตักชบพักตรา

ไม่ตายดอกเพราะอดเสนาหา

เฝ้าวอนว่าไหว้พลางพ้อวางพิม

เป็นบทที่นางพิมเจรจากับพลายแก้วที่ไร้ฝ่ายเมื่อพลายแก้วลวนลามด้วยแรงเสนาหา จะเห็นได้ว่า ถ้อยคำในแต่ละวรรคจะจบความสมบูรณ์ ไม่มีคำขาด คำเกิน ไม่คร่อมคำ ไม่ตัดคำตัดความ ภายในวรรคไม่มีสัมผัสในแพรวพราว แต่กลับมีจังหวะที่สมดุลกัน ข้อความในบทนี้มีทั้งคำเจรจาและคำบรรยาย โดยเฉพาะวรรคสุดท้ายจะมีทั้งคำแสดงอาการและคำพูด ในด้านน้ำเสียง มีน้ำเสียงอ่อนโยน อ่อนน้อมไม่แข็งขืน แต่พูดจาเตือนสติ ระงับอารมณ์พลุ่งพล่านของฝ่ายชาย พร้อมแสดงกิริยาก้มหน้างูศ ไหว้ กล่าววิงวอนอย่างน่าเห็นใจให้ปล่อยนาง กวีใช้คำว่า *ก้ม ชบ วอน ไหว้* อย่างนี้แล้วพลายแก้วจะหักหาญน้ำใจนางพิมได้อย่างไร

เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน เป็นวรรณคดีที่ได้รับความนิยมอย่างสูงมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา เป็นนิทานที่นำมาขับเป็นทำนอง แต่ละตอนจึงมีกวีแสดงฝีมือแต่งไว้หลายสำนวน การที่วรรณคดีเรื่องหนึ่งได้รับความนิยมจากผู้สร้างและผู้เสพจนมีกวีแสดงฝีมือแต่งไว้หลายสำนวนเช่นนี้ เป็นหลักฐานแสดงให้เห็นว่า วรรณคดีเรื่องนั้นเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต เป็นมหรสพบันเทิงที่สร้างสุนทรียภาพแก่มนุษย์ **เสภา**

เรื่องขุนช้างขุนแผน ฉบับที่เราได้อ่านกันปัจจุบันนี้ เป็นสำนวนที่ชำระแล้วโดยหอพระสมุดวชิรญาณ ตีพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๖๐ ผู้ทรงชำระคือสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ และพระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนครสวรรค์สุพรีชา ทรงใช้เวลา ๒ ปี จึงแล้วเสร็จ ต้นฉบับที่ทรงรวบรวมมาชำระมีทั้งเป็นต้นฉบับตัวเขียนที่คัดลอกต่อ ๆ กันมา เป็นสมบัติของหลวงในสมัยรัชกาลที่ ๓ และรัชกาลที่ ๕ และเป็นสมบัติของเจ้านายคือ สมเด็จพระยาบรมมมหาพิชัยญาติ และสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ รวมทั้งต้นฉบับพิมพ์ที่โรงพิมพ์หมอสมิธนำไปพิมพ์ ต้นฉบับเหล่านี้ไม่มีฉบับใดครบเนื้อความตั้งแต่ต้นจนจบ ในการชำระเสภาเรื่องนี้ “กรรมการหอพระสมุดฯ มีความประสงค์จะรักษาหนังสือกลอนเป็นอย่างดีในภาษาไทยไว้ให้ถาวร เป็นข้อสำคัญยิ่งกว่าพยายามรักษาเรื่องขุนช้างขุนแผน” (เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน, ๒๕๑๓ : ๓๗) นอกจากนี้ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ยังทรงได้ต้นฉบับปลีกมาอีกหลายตอน ทรงเลือกตอนที่แต่งดีนำมารวมไว้ด้วย โดยทรงกล่าวถึงปัญหาในการนำบทเสภามารวมกันว่า

“แต่การที่รวมนั้น จำจะต้องตัดเสภาเดิมตรงที่ความซ้ำกันออกบ้าง จึง

เกิดข้อวินิจฉัยว่า จะเสียดายสำนวนชั้นแรก หรือเสียดายสำนวนชั้นหลังซึ่งจำจะต้องคิดเสียฝ่ายหนึ่ง แต่เมื่อพิจารณาดูสำนวนทั้งสองฝ่ายก็เห็นว่า มีทางจะรวบรวมติดต่อกันให้ได้ดี ด้วยความเดิมที่จะต้องตัดจริง ๆ มีน้อยแห่งและเฉพาะเป็นตอนที่ออกเรื่อว่า ไม่ถูกต้องที่ตีสักแห่งเดียว ความเดิมที่ติดอาจไว้ได้ไม่ต้องตัด ด้วยเหตุนี้ จึงได้ตกลงรับเสภาปลีกเข้าในเสภาฉบับนี้” (เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๘)

เหตุที่เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนเป็นวรรณคดีที่นิยมต่อเนื่องมายาวนานจนถึงปัจจุบัน สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงแสดงความเห็นว่า “ด้วยเป็นเรื่องสนุกจับใจ และถือกันว่าเป็นเรื่องจริง” (เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓) และ “มีทำทางจะแต่งเล่นได้หลายอย่าง ประกอบกับที่ไม่เปิดเผยชื่อผู้แต่งให้ปรากฏ ผู้แต่งได้อิสระเต็มที่ ด้วยเหตุเหล่านี้ พวกกวีที่แต่งบทเสภา จึงแต่งประกวดกันเต็มฝีปาก ว่าเผ็ดร้อนถึงอกถึงใจ เป็นหนังสือซึ่งให้เห็นสำนวนกวีต่าง ๆ กันเป็นอย่างดี” (เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕)

ข้อมูลต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นบ่งชี้ให้เห็นว่าวรรณคดีเรื่องนี้มีคุณค่าในการสร้างสุนทรียภาพแห่งชีวิต เป็นกิจกรรมทางปัญญาที่กวีได้แสดงฝีมือ

ฝึกปากในเชิงวรรณศิลป์กันอย่างเต็มที่ แต่บางตอนก็อาจจะมุ่งให้เกิดร่องถึง ออกถึงใจผู้ฟังจนใช้ภาษาหยาบคาย ซึ่ง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากุณฑลทิพยวดี ทรงตัดออกเสียเมื่อทรงชำระบทเสภา เรื่องนี้ ในด้านผู้ฟังเสภา บางตอนสร้างความพิงพอใจแก่ผู้ฟังจนฟังซ้ำแล้ว ซ้ำอีกไม่รู้เบื่อ อย่างที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากุณฑลทิพยวดี ทรงเล่าถึง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากุณฑลทิพยวดี ตามคำบอกเล่าของพระสนมห้องฟ้าว่า สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากุณฑลทิพยวดี ไม่ฟังเสภาตอนอื่น นอกจากตอนที่ ๑๗ คือตอนขุนแผนขึ้น เรือนขุนช้างและเข้าห้องนางแก้วกิริยา กับตอนที่ ๑๘ ขุนแผนพานางวันทอง หนี ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นพระราชนิพนธ์ ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เหตุที่ชอบ ๒ ตอนนี้มากเพราะ “มีทำนองเรื่องประกอบกันหลาย กระบวน มีทั้งกระบวนชม กระบวน สักวาส กระบวนตัดพ้อ กระบวน โศก กระบวนตลก กระบวนแค้น รวมอยู่ใน ตอนนี้ เป็นช่องที่ผู้แต่งจะทำได้หลาย กระบวน และแต่งได้ดีถึงออกถึงใจจริง ๆ ด้วย เมื่อเลือกฟังกันแต่เฉพาะตอน จึงไม่มีตอนไหนสู้ ๒ ตอนนี้” (เรื่อง เดียวกัน, หน้า ๔๖)

นอกจากเสภาเรื่องขุนช้าง ขุนแผน จะมีผู้แต่งหลายสำนวนในแต่ละตอนแล้ว ยังมีวรรณคดีเรื่องมหาชาติ เป็นกลอนเทศน์มี ๑๓ กัณฑ์ มีขนาดสั้น สามารถเทศน์ให้จบทั้ง ๑๓ กัณฑ์ภายในวันเดียว มหาชาติกลอนเทศน์มีหลายฉบับ ทั้งของภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคอีสาน และภาคใต้ ฉบับ

ภาคกลาง แต่งในสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่ง ถือว่าเป็นฉบับหลวง เรียกว่า ร่ายยาว มหาเวสสันดรชาดก แต่ละกัณฑ์มี ผู้แต่งหลายสำนวนเช่นกัน ได้มีการ คัดเลือกสำนวนที่ดีเด่น มีวรรณศิลป์สูง มารวมเป็นฉบับเดียวกัน

ใช้แต่วรรณคดีที่เป็นบทประพันธ์ ร้อยกรองเท่านั้นที่กวีแสดงสุนทรียภาพ ทางภาษาอย่างไพเราะ ในวรรณคดี ร้อยแก้ว กวีก็สามารถเลือกใช้ภาษา อย่างมีชั้นเชิงไม่แพ้กัน โดยเฉพาะ อย่างยิ่งการบรรยายสิ่งที่เป็นนามธรรม กวีสามารถใช้ภาษาเชิงเปรียบเทียบ เพื่อให้เกิดจินตนาการเห็นภาพที่เป็น รูปธรรมได้ด้วยอย่างเช่นการพรรณนาถึง นิพพาน อันเป็นภาวะที่ไร้ตัวตน ไร้รูปร่าง แต่เป็นความอุดม เป็น “ทิพย์” ที่ ก่อให้เกิดปีติสุขเพราะพ้นจากสังสาร- วัฏ พระมหาธรรมราชาลิไททรงพรรณ- นาถึงนิพพานว่าเป็น “มหานคร” เพื่อ สร้างภาพให้เห็นเป็นรูปธรรม และ เปรียบเทียบว่าเป็นสมบัติที่นำมาซึ่ง ความสุขล้ำค่ากว่าความสุขทั้งปวง ดัง ข้อความในไตรภูมิพระร่วงต่อไปนี้

อันว่าฝูงคนทั้งหลายในโลกนี้บ่มี เทียงบ่มีแท้แลแปรปรวนไปมาดังกล่าวนี้แล ลางปางเป็นดีแล้วเป็นร้าย ลาง ปางเป็นร้ายแล้วเป็นดี บ่หอนเทียงสัก คาบเลย อันว่าคนในโลกนี้บ่เทียงเลย คนมีปัญหาควรเอาอาการดังนี้ใส่ใจ แลรำพึงถึง อนิจจังสังสาร แลเร่งกระทำ บุญแลธรรมจงหนัก ให้พ้นจากสังสาร อันบ่มีเทียงแล ให้พ้นพลันถึงสมบัติ คือมหานครนิพพาน อันหมั่นอันบ่มีไหว

บ่มีรู้ฉิบหาย บ่มีรู้ตาย บ่มีรู้จากที่ ลางที่ ดียิ่งกว่าสมบัติทั้งหลายอันมีในไตรโลก นี้แลฯ

.....
อันว่าสมบัตินิพพานนี้สนุกนี้สุข เกษมนักหนาหาที่จะปานบ่มีได้เลยฯ สมบัติอันทรัพย์พรหมทั้งหลายก็ดี ถ้าจะ เอามาเปรียบด้วยสมบัตินิพพานนั้น ประดุจเอาหิ้งห้อยมาเปรียบด้วย พระจันทร์ ถ้ามีตั้งนั้นประดุจน้ำอันติด อยู่ปลายผมแล มาเปรียบด้วยน้ำ มหาสมุทรอันลึกได้ ๘๔,๐๐๐ โยชน์ นีบ่มีตั้งนั้นดุจเอาดินธุลีนั้นมาเปรียบ ด้วยเขาพระสุเมรุ จักรรัตนวรรณ ประเสริฐแห่งนิพพานนั้นบ่มีถ่วงได้ เลยฯ สมบัติในนิพพานนั้นสุขพ้น ประมาณ แลว่าหาอันจะเปรียบบ่มีได้ บ่มีรู้เป็นอาพาธพยาธิสิ่งใด บ่มีรู้เฝ้า บ่มีรู้แก่ บ่มีรู้ตาย บ่มีรู้ฉิบหาย บ่มีรู้ พลัดพรากจากกันสักอัน สมบัติยิ่ง มนุษย์โลก แลเทวโลกพรหมโลกฯ...

จะเห็นได้ว่า ผู้แต่งใช้คำซ้ำเพื่อย้ำ ให้เห็นว่าสภาวะแห่งนิพพานนั้นไม่มี เกิดแก่เจ็บตาย ไม่มีความเปลี่ยนแปลง ใด ๆ และกวีใช้การอุปมาอุปไมยเพื่อ เปรียบเทียบว่าความสุขเกษมในสภาวะ นิพพานนั้นล้ำลึก กว้างขวาง มากมาย จนไม่มีสิ่งใดเสมอเหมือน กวีนำคำ เปรียบที่แตกต่างกันเป็นตรงกันข้าม ได้แก่ แสงหิ่งห้อยกับแสงจันทร์ น้ำ ติดปลายผมกับน้ำในมหาสมุทรกว้าง ใหญ่ และผงดินกับขุนเขาพระสุเมรุ มากกล่าวให้เห็นภาพว่านิพพานนคร ประเสริฐเลิศกว่านครใด ๆ ไม่ว่าจะเป็น มนุษย์โลก เทวโลก และพรหมโลก

กามนิต เป็นตัวอย่างวรรณคดี ร้อยแก้วอีกเรื่องหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นว่า ภาษาที่ไพเราะงดงามด้วยเสียง ความหมาย โวหารหรือภาพพจน์ความเปรียบที่ลุ่มลึกย่อมทำให้เกิดสุนทรียรสแก่ผู้เสพไม่รู้ลืม ดังตอนที่วาสิฏฐีเปรียบเทียบความรักของตนกับสีดำแห่งสีศอพระศิวะ

“ความรักของฉันจะเปรียบด้วย สีดอกไม้อะไร ๆ ไม่ได้ เพราะฉันได้ยิน กล่าวกันว่าความรักที่แท้จริงไม่ใช่สีแดง ย่อมมีสีดำตั้งสีนิลเหมือนดังสีศอพระศิวะ เมื่อทรงดื่มพิษร้ายเพื่อรักษาโลกไว้ให้พ้นภัย ความรักแท้จริงต้องสามารถต้านทานพิษแห่งชีวิต และต้องเต็มใจยอมลิ้มรสที่ขมขื่นที่สุดเพื่อเสียสละให้คนที่เรารักคงชีพอยู่ และเพราะด้วยความขมขื่นที่สุดนี้ ความรักย่อมเต็มใจเลือกเอาสีนิล คือความขมขื่นไว้ ดีกว่าเลือกเอาสีอื่นคือมุ่งแต่จะหาความบันเทิงสุขอย่างเดียว”

สุนทรียภาพที่เกิดจากฉันทลักษณ์ ลีลา จังหวะ

ความไพเราะของวรรณคดีเกิดจากลีลา จังหวะของเสียงเป็นสำคัญด้วย ไม่เฉพาะกวีนิพนธ์ แม้ร้อยแก้วก็เช่นกัน วรรณคดีจึงเป็นงานศิลปะที่เหมาะสมแก่การอ่านออกเสียงมากกว่าอ่านในใจเงียบ ๆ เหมือนการอ่านข้อความเพื่อการสื่อสารอื่น ๆ เช่น ข่าว ป้ายประกาศ โฆษณา ทั้งนี้ เพราะเสียงที่ประสานกันอย่างไพเราะทำให้งานประพันธ์มีคุณค่าเชิงวรรณศิลป์ขึ้นอีกมาก

วรรณคดีไทยในสมัยสุโขทัยแต่งด้วยคำประพันธ์ร้อยแก้ว แต่จะเห็นได้ว่าเป็นร้อยแก้วที่มีการจัดระเบียบของคำและเสียง ทำให้เกิดลีลาจังหวะที่ไพเราะ ยามเมื่ออ่านจะได้ยินเสียงที่ประสานกันด้วยสัมผัสบ้าง ด้วยการซ้ำคำบ้าง ด้วยจังหวะของข้อความที่มีขนาดสั้น ๆ บ้าง และจะเห็นได้ว่า ลักษณะของภาษาไทยเป็นประโยคความเดียว สั้น กระชับ มีความหมายครบถ้วน ดังความใน **ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง** ว่า

เมืองสุโขทัยนี้ดี ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว พ่อเมืองบ่อจากอบในไพร่ ลูท่าง เพื่อนจูงวัวไปค้า ขี่ม้าไปขาย ใครจักใคร่ค้าช้าง คำ ใครจักใคร่ค้าม้า คำ ใครจักใคร่ค้าเงินคำทอง คำ

ตั้งแต่สมัยอยุธยา มา มีการคิดประดิษฐ์ฉันทลักษณ์ หรือข้อบังคับของคำประพันธ์อย่างหลากหลาย จนถึงเป็นยุคทองของฉันทลักษณ์ไทย เพราะมีทั้งโคลง ร่าย กาพย์ กลอน ฉันทกมลบท ซึ่งแต่ละชนิดยังแยกย่อยลงไปอีก เช่น โคลงมีโคลงต้น โคลงสุภาพ โคลงต้นมีโคลงต้นบาทกฤษร โคลงต้นวิวิธมาลี โคลงสุภาพมีโคลงสอง โคลงสาม โคลงสี่ เป็นต้น นอกจากนี้ยังนำฉันทลักษณ์ต่างชนิดมาแต่งผสมกันเป็นรูปแบบใหม่ เช่น นำร่ายกับโคลงมาแต่งด้วยกัน เรียกว่าเป็นลิลิต นำกาพย์กับโคลงมาแต่งด้วยกัน เรียกว่ากาพย์ห่อโคลง เป็นต้น พัฒนาการของฉันทลักษณ์ทำให้ในสมัยอยุธยา ร้อยกรองเป็นที่นิยมมากกว่าร้อยแก้ว

ร้อยแก้วเป็นคำประพันธ์ที่ใช้เขียนงานประเภทตำนาน พงศาวดาร ตำรา ซึ่งต้องการภาษาที่ใช้สื่อความอธิบายความมากกว่าภาษาเพื่อกระทบอารมณ์ อย่างไรก็ตาม การเลือกใช้ฉันทลักษณ์ประเภทใดขึ้นอยู่กับความชำนาญของกวีหนึ่ง ขึ้นอยู่กับกระแสนิยมฉันทลักษณ์ประเภทนั้น ๆ หนึ่ง และขึ้นอยู่กับความเหมาะสมเจาะเหมาะของเรื่องราวที่นำเสนออีกหนึ่ง อาจกล่าวได้ว่า ความเติบโตของฉันทลักษณ์สะท้อนให้เห็นว่า การเสพวรรณคดีเป็นการเสพสุนทรียของชีวิต นอกเหนือจากเรื่องราวที่นำมาถ่ายทอดในวรรณคดี ซึ่งโดยมากก็เป็นนิทานนิยาย จะทำให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน ความสะเทือนอารมณ์ หรือความปิติในวีรกรรมเกรียงไกรแล้ว ความไพเราะที่เกิดจากเสียงประสานของรูปแบบฉันทลักษณ์นานาชนิดก็เป็นสุนทรียภาพแห่งชีวิตด้วยเช่นกัน การประดิษฐ์คิดค้นฉันทลักษณ์แบบต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำหรับนำพาเรื่องราวไปสู่ผู้อ่าน ให้ได้รับรู้ทั้งสารทางอารมณ์และความคิดจึงเป็นทั้งกิจกรรมทางปัญญาและเป็นมหรสพบันเทิงสำหรับผู้สร้างและผู้เสพไปพร้อมกัน เช่น กาพย์ห่อโคลงบทหนึ่งใน **นิราศเสด็จประพาสธารทองแดง** พระนิพนธ์ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร เป็นบทชมธรรมชาติที่แต่งด้วยกลบทประเภทที่เรียกว่า “บาทเลื่อนล้า” อันเป็นการเล่นเสียงเล่นคำ ได้อย่างไพเราะ และได้เนื้อความกระชับถึงภาพการต่อสู้ของสัตว์ ๒ ชนิดโดยไม่มีคำเกินความ

ดูหนังสือ ชูชูชู	งสูตสูหนังสือ
หนังสืออยู่ ชูชูชูอยู่	รูปหมู่ชูชูชู
ดูขู่เผด็จ ชูชูชู	พรูป
หนังสือ ชูชูชู	สูตสู
งสูหนังสือ ชูชูชู	งอยู่
หนังสือ ชูชูชู	รูปหมู่ชูชูชู

ศิลปะของการประสานเสียงในคำประพันธ์ร้อยกรองที่มีฉันทลักษณ์ต่าง ๆ กันนี้ ยังตกทอดมาสู่ยุครัตนโกสินทร์ โดยมีการปรับเปลี่ยนไปบ้าง คำประพันธ์ร้อยกรองที่ได้รับความนิยมสูงสุดคือ กลอน ซึ่งนำมาใช้ในการแต่งบทละคร นิราศ เพลงยาว และนิทาน

อย่างแพร่หลาย สุนทรภู่เป็นกวีแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่มีบทบาทสำคัญสูงสุดในการทำให้กลอนเป็นคำประพันธ์ยอดนิยม การดัดแปลงกลอนสมัยอยุธยาโดยเพิ่มสัมผัสใน แสดงอัตลักษณ์และอัจฉริยภาพของสุนทรภู่ ทำให้กลอนแบบสุนทรภู่หรือที่

เรียกกันว่า “กลอนตลาด” เป็นที่นิยมในหมู่ประชาชนทั่วไป ส่งผลให้การสร้าง-เสพวรรณกรรมขยายตัวมากยิ่งขึ้น กลอนสัมผัสในของสุนทรภู่มีเสียงคล้องจองลิ้นไหล ทำให้มีจังหวะตายตัวจดจำได้ง่าย อย่างเช่นตอนหนึ่งในนิทานคำกลอนเรื่อง**พระอภัยมณี**

บัดเดี๋ยวดังห้วงแห่งวังเวงแว่ว	สะดุ้งแล้วเหลียวแลชะเง้อหา
เห็นโยคีขี้รุ่งฟุ้งออกมา	ประคองพาขึ้นไปจนบนบรรพต
แล้วสอนว่าอย่าไว้ใจมนุษย์	มันแสนสุดลึกล้ำเหลือกำหนด
ถึงเถาวัลย์พันเกี่ยวที่เลี้ยวลด	ก็ไม่คดเหมือนหนึ่งในน้ำใจคน

ในช่วงยุครัตนโกสินทร์ตอนต้นร้อยแก้วมีบทบาทเพิ่มขึ้น นอกจากใช้สำหรับแปลหรือแต่งหนังสือพงศาวดารต่าง ๆ ทั้งพงศาวดารจีน พงศาวดารมอญ แล้วยังใช้แปลหรือแต่งหนังสือพระพุทธศาสนา ที่สำคัญคือ **พระปฐมสมโพธิกถา** พระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ทรงแปลและเรียบเรียงขยายความให้พิสดารจากพระคัมภีร์ปฐมสมโพธิกถาภาษาบาลี ซึ่งพระอรรถกถาจารย์ได้รจนาไว้ โดยทรงแปลคาถาบาลีไว้สั้น ๆ พอสังเขป แล้วทรงขยายความ

พระคาถาดอนนั้นอย่างละเอียด ภาษาร้อยแก้วในพระปฐมสมโพธิกถาอุปด้วยวรรณศิลป์อย่างสูง เป็นภาษาร้อยแก้วที่เกลี้ยงเกลา มีจังหวะ มีความคล้องจอง และอุดมด้วยโวหารพรรณนาและภาพพจน์แบบต่าง ๆ ทั้งอุปมาอุปไมย อุปลักษณะ บุคคลวัต อดีพจน์ ฯลฯ ตัวอย่างเช่น ตอนที่พระนางพิมพาจะได้เฝ้าพระพุทธองค์หลังจากจากกันนานถึง ๘ ปี พระนางทรงปีติตื่นเต้นจนน้ำพระเนตรไหลไม่หยุด พระนางพิมพาจึงทรงตัดพ้อน้ำพระเนตรของพระนางว่า

อนิจจาน้ำตาเอ๋ย กระไรเลยช่างไม่เวทนาไม่มีความเมตตาปราณี จะขอโอกาสเพ่งพระพักตร์พระราชสามีให้เต็มเนตรก็ไม่ใคร่จะได้ แกล้งไหลหลังปลั่งไปไม่หยุดยั้ง กำบังเสียซึ่งทัศนวิสัยมิให้เชยชมพระอุดมรูปสิริวิลาส แลเราให้โอกาสแก่ท่านสิ้นกาลช้านานคณนาได้ถึง ๘ ปีเศษ ยังไม่พอโคกาทูรเทวศหรือประการใด นี่ท่านผู้ก่อกรรมกระทำเวรแก่เราหรือไฉน จึงแกล้งหลังไหลไม่รู้ขาดสายวายวางฉะนี้

เป็นเนื้อความที่ผู้อ่านจะได้ยินเสียงคล่องจองสอดประสานกันอย่างไพเราะ และยิ่งลุ่มลึกกินใจด้วยการเลือกใช้ภาพพจน์ที่เรียกว่า บุคคลวัต คือเปรียบเทียบน้ำตาราวกับเป็นบุคคลที่โศกเศร้าเสียใจจนหลังไหลลงมาไม่ขาดสาย และเป็นอุปสรรคที่ขวางกั้นมิให้พระนางพินพาทอดพระเนตรพระพุทธรองค์เต็มพระเนตร อันที่จริงพระนางทรงเป็นผู้หลั่งน้ำตาด้วยความอาดูร แต่กวีพรรณนาราวกับพระนางและน้ำตาเป็นคนละสิ่งกัน โวหารเช่นนี้สร้างความสะเทือนอารมณ์สูงยิ่ง และทำให้เข้าใจซาบซึ้งว่าการ “ตกอยู่ในสภาวะของความรู้สึกท่วมท้นใจจนไม่อาจควบคุมตนเองได้” นั้นเป็นเช่นไรวรรณคดีจึงทำให้เราเข้าใจความรู้สึกซับซ้อนของอารมณ์มนุษย์อย่างถ่องแท้

สุนทรียภาพที่เกิดจากปัญญา ความคิด ความเข้าใจโลกและ ชีวิต

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงกล่าวถึงการศึกษาวรรณคดีไว้ว่า

“ความมุ่งหมายของการศึกษาวรรณคดีจึงไม่เป็นเพียงการแสวงหาความบันเทิงยามว่างงาน แต่เป็นการปลูกตนเองให้ตื่นขึ้นชมชีวิต ให้รู้จักชมชื่น เห็นอกเห็นใจและเข้าใจชีวิต เล็งเห็นชีวิตในส่วนรวม เห็นความสัมพันธ์แห่งเหตุผลและส่วนต่าง ๆ ของชีวิต สิ่งที่เราไม่เคยคิดว่าน่ารักน่าชมเราก็ได้ชมจากวรรณคดี แต่สิ่งที่เรา

ได้ชมนั้น เราก็รู้สึกว่าเป็นแต่ส่วนหนึ่งของชีวิต การอ่านวรรณคดีจึงทำให้เรารู้จักชีวิตจิตใจของเพื่อนมนุษย์ได้ดียิ่งขึ้น” (พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, ๒๕๑๘ : ๙๙)

จากคำกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าวรรณคดีสัมพันธ์กับชีวิตในหลายลักษณะ ในขั้นต้นวรรณคดีเป็นสิ่งบันเทิง และในขั้นที่สูงขึ้นไป วรรณคดีทำให้เข้าใจชีวิต ทั้งชีวิตในระดับปัจเจกและชีวิตของมนุษย์โดยรวม หรือกล่าวได้ว่าประสบการณ์จากวรรณคดีสามารถทำให้ผู้อ่านเข้าใจความเป็นมนุษย์ของตนเอง และเรียนรู้เข้าใจชีวิตของคนอื่น และในขั้นสุดท้ายทำให้เข้าใจสังคม อันประกอบไปด้วยความหลากหลายของตัวมนุษย์ และลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น

จากข้อความตอนหนึ่งในร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์มัทรี เมื่อพระนางมัทรีกลับถึงอาศรมเมื่อพลบค่ำ หลังจากเทพยดาแปลงร่างเป็นราชสีห์และเสื่อมาขวางทางไว้ มิให้กลับมาทำลายการบำเพ็ญบุตรทานบารมีของพระเวสสันดร พระนางมัทรีตรงไปถามพระเวสสันดรก่อนสิ่งใดว่า พระกัณหาและพระขาลีอยู่ที่ใด เมื่อพระเวสสันดรมียอมตอบ พระนางก็รีบแล่นออกจากอาศรมไปตามหาพระลูกน้อยในสวนที่เคยเล่น ริมสระที่เคยประพาสสงสวน และตามสุ่มทุ่มพุ่มพฤกษ์ต่าง ๆ กวีพรรณนาไว้ดังนี้

“ทุกสุ่มทุ่มพุ่มพฤกษ์ป่าสูงยุง
ยางใหญ่ไพระระหง พนัสแดนดงเย็น
ยะเยือกเจียบสงัดเหงา ได้ยินแต่เสียง

ดูเหว้าละเมอร้องก้องพงาเวศ พระกรรมเธอสังเกตว่าสองตรนเขาวเรศ
เจ้าร้องขานอยู่แว่ว ๆ ให้หวาดว่าสำเนียง
เสียงพระลูกแก้วขานรับพระมารดา
นางเสด็จลีลาเข้าไปดู เห็นหมู่สัตว์จตุ-
บาททกลาดกลุ้มเข้าสู่มนอน นางก็ยั้ง
สะท้อนถอนพระทัยทเวชครวญ เสด็จ
ด่วน ๆ ตะค่อมเดินเมิลมุงละเมาะไม้
มองหมอบ แต่อย่างเหยียบเกียบกรอบ
ก็เหลียวหลัง พระโสดฟังให้หวาดแว่ว
สำเนียงพระลูกแก้วเจ้าบ่นอยู่ยิม ๆ พุ่ม
ไม้ครึ้มเป็นเงา ๆ ชะโงกเงื่อมพระเนตร
เธอแลเหลือบให้ลายเลื่อมเห็นเป็น
รูปคนตะค่อม ๆ อยู่คล้าย ๆ แล้วหายไป
สมเด็จจอร์ไทเธอเที่ยวร้องตะโกนกุกัก้อง
พระพักตร์เธอพุ่มพองนองไปด้วยน้ำ
พระเนตรเธอโศกา จึงตรัสว่าไอ้ไอ้เวลา
ปานฉะนี้เอ๋ยจะมีดีกตื้น จวนจะสิ้นคืน
ค่อนข้างไปเสียแล้วหรืออะไรไม่รู้เลย
พระพายรำเพยพัดมารีเรือยอยู่เฉื่อยฉิว
อกแม่นี้ให้อ่อนหิวสุดละห้อย ทั้งดาว
เดือนก็เคลื่อนคล้อยลงลับไม้ สุดที่แม่
จะติดตามเจ้าไปในยามนี้ ฝูงลิงค่างบ้าง
ชะนีที่นอนหลับ ก็กลิ้งกลับเกลือกตัว
อยู่ยั่วเยี้ย ทั้งนกหกก็จ้วเจียเหงาเจียบ
ทุกรวงรัง แต่แม่เที่ยวเซซังเสาะแสวง
ทุกแห่งห้องหิมเวศ ทัวประเทศทุก
ราวป่า สุดสุรเสียงที่แม่จะรำเรียกพิไร
ร้อง สุดผีเฝ้าที่แม่จะเยื้องย่องยกย่าง
ลงเหยียบดิน ก็สุดสิ้นสุดปัญญาสุดหา
สุดค้นเห็นสุดคิด จะได้พานพบประสบ
รอยพระลูกน้อยแต่สักนิดไม่มีเลย จึง
ตรัสว่าเจ้าดวงมณฑาทองทั้งคู่ของแม่
เอ๋ย หรือว่าเจ้าทิ้งขว้างวางจิตไปเกิดอื่น
เหมือนแม่ฝันเมื่อคืนนี้แล้วแล”

จากบทพรรณนาข้างต้น ผู้อ่าน จะเห็นภาพของแม่ที่มีจิตใจจดจ่อถึงลูก ในยามที่วิ่งวนเวียนตามหาในที่ต่าง ๆ หูก็แว่วเสียงลูกขานรับ ดวงตาก็พร่ามัว คล้ายมองเห็นเงาลูกอยู่ไหว ๆ แต่ตามหาจนตึกต้นค่อนคืนก็ไม่พบ กวีจึงซ้ำ คำว่า “สุด” ในช่วงท้าย ทั้งสุดเสียง สุดฝีเท้า สุดปัญญา สุดสิ้น สุดหา สุดค้น และสุดคิด ผู้อ่านพลอยรู้สึกไปด้วยว่า

หมดสิ้นทุกวิถีทางที่จะพบสองกุมาร ดังนั้น จึงช่วยไม่ได้ที่พระนางมัทรีจะ คิดว่าสองกุมารสิ้นพระชนม์ เพราะได้ ผันเป็นนางบอกเหตุล่วงหน้าแล้ว ความรักของแม่ที่มีต่อลูกเป็นสิ่งที่กวีมักจะ พรรณนาไว้อย่างซาบซึ้งกินใจ บทพรรณนาจากร่ายยาวมหาเวสสันดร ซาดกที่ยกมานี้เป็นตัวอย่างที่วิเศษสุด ตัวอย่างหนึ่งที่ชี้ให้เห็นศกยภาพของ

กวีที่สามารถสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นนาม- ธรรมให้กลายเป็นรูปธรรมได้อย่าง สะเทือนอารมณ์

บทกวีร่วมสมัยบางบทก็สามารถ ปลุกสำนึกของเราให้เห็นช่องว่างทาง สังคม ซึ่งนอกจากจะมีคนจนและคน รวยแล้ว ยังมีคนจนและคนที่จนกว่า ดังที่วัฒน์ วรรลยางกูร กล่าวไว้ในบท กวีชื่อ “กล้วยหาย”

บ้านฉันอยู่ซอย	ชื่อซอยต้นกล้วย
ข้างบ้านมีลิง	ลิงชอบกินกล้วย
ลิงอยู่ในสวน	สวนไม่มีกล้วย
ก่อนนอนทุกวัน	ฉันชอบกินกล้วย
ฉันมีเงินใช้	ฉันใช้ซื้อกล้วย
ชื่อมาหิวใหญ่	แขวนไว้กินกล้วย
เข้าออกทำงาน	ทำงานแลกกล้วย
กลับมาตอนเย็น	ไม่เห็นมีกล้วย
ค้นหาเห็นลิง	ลิงถือหวีกล้วย
ฉันโมโหลิง	เตะลิงแย่งกล้วย
โมโหเสียแยะ	มีแต่เปลือกกล้วย
ฉันรู้ความจริง	ลิงเป่ากินกล้วย
เพื่อนบ้านหลายคน	เห็นคนลักกล้วย
เป็นคนขูดดิน	ไม่ชอบกินกล้วย
ลูกเล็กของเขา	กินข้าวบดกล้วย
เขาเป็นคนจน	จนไม่มีกล้วย
ลูกเล็กหิวนัก	เขาจึงลักกล้วย

วัฒน์ วรรลยางกูร เลือกใช้กลอน ๔ คำ บทหนึ่งแบ่งเป็น ๒ วรรค โดย คำสุดท้ายในวรรคหลังจะใช้คำว่า “กล้วย” ทุกบรรทัด นอกจากสร้างรูปแบบฉันทลักษณ์ขึ้นมาโดยเฉพาแล้ว ยังแต่งเนื้อความเป็นเรื่องราวต่อเนื่อง กันเหมือนเรื่องสั้น มีฉากสถานที่ มี ตัวละคร มีเหตุการณ์อันเป็นปมปัญหา

นั่นคือ กล้วยหาย มีจุดไคลแมกซ์ของ เรื่อง คือพบผู้ร้าย แต่เรื่องกลับจบลง แบบพลิกความคาดหมาย ว่าผู้ร้าย ที่แท้จริงกลับเป็นอีกคนหนึ่ง เรื่องจบ ลงแบบทิ้งท้ายว่า “ฉัน” เจ้าของกล้วย จะทำอย่างไรกับ “ขโมย” แต่บทกวี ก็เปิดช่องให้คิดว่า “ฉัน” คงจะไม่ได้ ลงโทษ “คนขูดดิน” เหมือนที่ลงโทษ

ผู้ถูกกล่าวหาแรกๆ ที่ “เตะลิงแย่ง กล้วย” เพราะผู้ร้ายตัวจริงที่ขโมยกล้วย ไปให้ลูกกิน เป็น “คนจน” ยิ่งกว่า กวี ชี้ให้เราเห็นว่าแม้สังคมจะเลวร้าย แต่ เพราะมนุษย์มีธรรมชาติที่ดี มีเมตตา กรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน จึงเป็นสิ่งที่ จรรโลงให้สังคมนี้อยู่ได้ นอกจากนี้ บทกวียังแฝงนัยความหมายให้เราคิด

ต่อว่า ผู้ร้ายที่แท้จริงในสังคมไทยมิใช่คนจน ๆ ที่ต้องกลายเป็นอาชญากรจำเป็น หากแต่คือความยากจนที่ยากจะขจัดให้หมดสิ้นไป

ปัญญาคือสิ่งที่ทำให้มนุษย์ประเสริฐกว่าสัตว์เดรัจฉาน สุนทรียภาพจาก

งานศิลปะจึงมิได้อยู่ที่การให้ความรู้สึกชื่นชมแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่เชิญชวนให้ผู้เสพศิลปะเกิดความนึกคิด จะเป็นคิดตาม คิดต่อ คิดแย้ง ก็ล้วนแต่เป็นการลับปัญญาให้คมกริบอยู่เสมอ อันเป็นการเติมเต็มคุณค่าของชีวิต

มนุษย์ยุคปัจจุบันแสวงหาปัญญาจากหนังสือหนึ่งหา จากข้อมูลผ่านเครื่องมือทางเทคโนโลยี แต่กวีหลายคนกระตุ้นให้เรากลับไปเรียนรู้จากโลกจากธรรมชาติ อย่างเช่น อังคาร กัลยาณพงศ์กล่าวไว้ในบทกวีชื่อ “จากกอดดีด” ว่า

โลกนี้เล่าห์ห้องสมุดใหญ่
มีเรื่องสนุกทุกใบไม้
จากกอดดีดไว้ในดิน
พระแม่ธรณีใจดีนั้น
น้ำจากรงาฝากผาหิน
สรรพสัตว์วิญญูชีพแห่งตาย
ล้ำค่าทุกธาตุลีดินทราย
แก้วมณีจะมีค่าอะไร
สรรพสิ่งสมดุลงค์คุณค่า
โลกและฟ้าทำแรงถวิล
บางแห่งแจ่มแจ้งสุนทรีย์
ลำน่านาชลาลย์
ลับแวตตาให้คมกริบ
เรียนภาษาดินน้ำฟ้า
จะพบความหมายชีวิต
ใช้ณภูมิิตแวตชีวี
นิ่งเหนือเวลานาที
ก่อเกิดพลังขลังมากมาย

อักขระเก่าใหม่อ่านเอาได้
มากมายใต้น้ำฟ้าสารพัน ๆ
ในหินล้วนลายสีสวรรค์
สอนทุกสิ่งอันบรรยาย ๆ
รินอักขระล้ำค่าหลากหลาย
ไว้ปรัชญาชีวาอาลัย
เทียบได้กับเพชรรุ่งใส
ถ้าหากว่าไร้ทรายดิน ๆ
ซึ่งตราฐเท่ากันสิ้น
วิญญูณจินตนาการไป ๆ
ซ่อนภาษากวีวิสุทธีไส
ปรุงทิพย์ไว้สู้กระแสนธา ๆ
เพินหียบปัญญาแก่งกล้า
หาปิตีชื่นชมรมณีย์ ๆ
อันลิขิตในมิ่งขวัญนี้
ที่อมตะชนะความตาย
ซึ่งมีมหิทฤทธิ์เหลือหลาย
คุ่มค่าหายใจไม่สูญเออ ๆ

บทกวีบทนี้กล่าวว่าโลกอันกว้างใหญ่ไพศาลให้ความรู้มั่งคั่งแก่เราราวกับห้องสมุด บอกให้เราารู้อดีตที่ผ่านมาผ่าน สอนเราเรื่องปรัชญาชีวิต ชี้ให้เราเห็นความเท่าเทียมของสรรพสิ่งเราต่างหากที่จะต้องพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา เรียนรู้โลก และธรรมชาติที่ถ่ายทอดปัญญาบอกกล่าวเราด้วย

ภาษาแห่งธรรมชาตินั้น หากเราไขปริศนาแห่งธรรมชาติ หรือถอดรหัสภาษาแห่งธรรมชาติได้ เราจะได้ความรู้อย่างมหาศาลมั่งคั่ง อันจะทำให้ “พบความหมายชีวิต” จนถึงขั้น “เหนือโลก” “เหนือกาลเวลา” คือ “เป็นอมตะชนะความตาย” และ “นิ่งเหนือเวลานาที” บทกวีบอกเราว่าพลังปัญญาที่เราค้นพบ

จากโลก จากธรรมชาติทำให้ชีวิตมีค่าไม่สูญเปล่า

บทส่งท้าย : สุนทรียภาพแห่งชีวิต

ชีวิตของคนเราไม่ได้ต้องการแค่ปัจจัย ๔ หากแต่เรายังต้องการประสบการณ์ทางอารมณ์และประสบการณ์ทางปัญญา อันจะทำให้มนุษย์เรามี

พัฒนาคุณภาพทางอารมณ์และปัญญา จนกล่าวได้ว่าเป็น “คนเต็มคน” โดยสมบูรณ์ สิ่งที่เต็มเต็มประสพการณ์ ดังกล่าวนี้นี้ได้ดีที่สุดคือ งานศิลปะ ไม่ว่าจะ เป็นจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ หรือวรรณศิลป์ ศิลปะทุกอย่างทำหน้าที่ จรรโลงใจของมนุษย์ให้มีความสุข เกิดความเต็มตำล้าลึก และในขณะเดียวกัน เป็นบ่อเกิดทางปัญญา ให้ความรู้ และกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ จนอาจจะพัฒนาตนให้รอบรู้และรอบรู้ลึก ได้ต่อไป และที่สำคัญที่สุดคือ ศิลปะมิได้เพียงสร้างอารมณ์สะท้อนใจ แต่ยังเหนี่ยวโน้มนัยกระตือรือร้นจิตใจของมนุษย์ให้สูงขึ้น กล่อมเกล่าให้มีความประณีตละเอียดอ่อน เกิดภูมิธรรมจนเข้าใจโลก

เข้าใจชีวิต วิจิตรศิลป์ทั้งมวลจึงมีคุณค่า ในฐานะสิ่งสร้างสรรค์สุนทรีย์ภาพแห่งชีวิตโดยแท้

บรรณานุกรม

คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร. **จารึกพ่อขุนรามคำแหง ศิลปจารึกสุโขทัย** หน้าที่ ๑. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครพิมพ์, ๒๕๑๒. (พิมพ์เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ฉ่ำ ทองคำวรรณ)

นราธิปพงศ์ประพันธ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่น. **ข้อคิดเกี่ยวกับภาษาและวรรณคดี**. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา, ๒๕๑๘. (จัดพิมพ์ถวายเนื่องในโอกาสพระชนมายุครบ ๘๔ พรรษา)

ปรมาวุธชิตชิโนรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระ. **พระปฐมสมโพธิกถา**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๐๕.

ประชุมกาพย์เห่เรือ. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. กรุงเทพฯ :

องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๒๘.

พระมหาธรรมราชาธิราชที่ ๑ พญาไท. **ไตรภูมิกถา หรือ ไตรภูมิพระร่วง**. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๒๖. (จัดพิมพ์เนื่องในการประชุมสัมมนา เรื่องไตรภูมิพระร่วง ในโอกาสฉลอง ๙๐๐ ปีลายสือไทย วันที่ ๑๕-๒๑ ธันวาคม ๒๕๒๖ ณ ห้องประชุมหอสมุดแห่งชาติ)

มหาเวสสันดรชาดก. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๒๕.

วัฒน์ วรलयงกูร. **ฝันให้ไกล ไปให้ถึง**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : การทอง, ๒๕๓๖.

ศิลปากร, กรม. **เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน**. กรุงเทพฯ : บรรณาการ, ๒๕๑๓.

อนุমানราชชน, พระยา (เสฐียรโกเศศ), **กามนิด**. กรุงเทพฯ : บรรณาการ, ๒๕๑๕.

_____. **การศึกษาวรรณคดีแห่งวรรณศิลป์**. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๐๗.

อังคาร กัลยาณพงศ์. **ปณิธานกวี**. กรุงเทพฯ : ศยาม, ๒๕๓๓.

Abstract **The Aesthetic of Life : Values in Fine Arts**
Ruenruthai Sujjapun
Associate Fellow of the Academy of Arts, The Royal Institute, Thailand

Literature is one of the FINE ART which uses language to communicate the art aesthetics. Literature creates aesthetic to our life by at least 3 aspects which are the aesthetic of language, the aesthetic of prosody, rhythm and style and the aesthetic of wisdom. Literature is the fine art and the soul enhancement. Literature provides the profound happiness as well as the source of intellectual forces which give knowledge and wisdom that constitute the understanding of the world and human kind.

Key words : Fine Art, literature, aesthetic